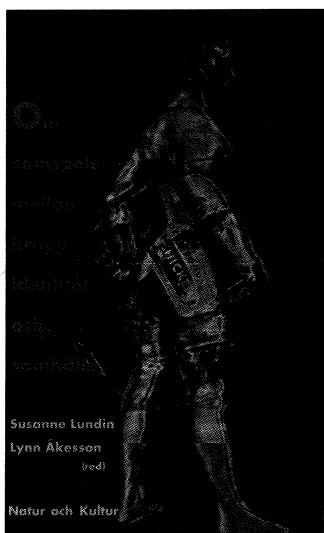

Anmälningar och notiser

Susanne Lundin & Lynn Åkesson: *Kroppens tid. Om samspelet mellan kropp, identitet och samhälle*. Stockholm, Natur & Kultur, 1996.

Kroppens tid är en underfundig titel på en antologi kring vilken åtta Lundaetnologer samlats. För att uttrycka sig komplicerat är kroppens tid även den här antologins tid. Dess disposition löper från konception, livets början till åldrandet och slutligen utforskandet av den döda kroppen. Boken handlar om oss människors uppfattning av våra kroppar, hur vi bearbetar dem, vidmakthåller dem och kämpar mot ett okontrollerat förfall. Kroppens tid måste till varje pris utsträckas i det längsta.

Men kroppen är inte en neutral bas för vår stund på jorden. För en sen- eller postmodern människa är kroppens och själens relation tätare än någonsin. Det kroppsliga uttrycket skulle enligt detta synsätt vara eller åtminstone avspegla vår identitet. Vår självuppfattning skulle vara starkt knuten till kroppen, dess form och utseende. Kroppen skulle vara ett tecken med vars hjälp vi kunde kommunicera vår identitet samtidigt som den var råmateriet för denna identitet, en klump lera att modellera fram eller en granitskulptur att mejsla ut.

Det finns en förväntan, skriver redaktörerna Susanne Lundin och Lynn Åkesson i sin inledning, att kroppen skall stå i överensstämmelse med en inre, personlig och autentisk identitet. Kroppen avslöjar och uttrycker oss. Men den kan också ses som en förrädare, en hastigt förfallande materia som inte längre förmår uttrycka vårt verkliga jag. Kroppen är inte bara ett lydigt redskap utan också bångstyrig som ett litet barn. Den måste lockas, tränas och tvingas.

Samtidigt som kroppen är föremålet för bearbetning vittnar den också om att tiden och

livet har sin gång. Kroppens förfall går inte att hindra. Bara att förskjuta och fördröja en aning. Denna aspekt kommer tydligast fram i Beatriz Lindqvists uppsats om två överklassdamers syn på sitt eget åldrande, sina kroppar och könsidentitet. För dessa kvinnor framstår tidens gång som en fiende som fräntar dem initiativet och makten att gestalta sin identitet och ge uttryck för vad de uppfattar som sitt sanna jag. Framför allt, menar Lindqvist, berövar tidens gång dem en, som de tyckte, kvinnlig essens.

Ungdomen står för den äkta varan. Då var kroppen och själen i takt. En liknande obalans finner kultursociologen Anne-Marie Palm hos den anorektiska flickan, missnöjd med sin kropps utseende och fixerad vid sin egen tynande kropp och tron på att kunna kontrollera den, att stänga av signalerna från organismen till förmån för den visuella gestalten.

Även Finnur Magnússon behandlar kampen mot den åldrande kroppen. I sjukhemmets värld beskriver han kroppen i termer av en yta där vårdens ideologier och mål går att pröva och bekräfta. Här sker kampen mot förfallet under vetenskapliga former inom institu-

tionens hägn. Men också skötseln av kropparna är en central uppgift på sjukhemmet.

Gamla kroppars intimaste skrymslen och vrår blir till offentliga samtalsämnen och riktmärken för vårdarbetet. De vägs, mäts, lyfts, tvättas, oljas, diskuteras och analyseras. Kontroller och rapporteringar om kroppars tillstånd blir med nödvändighet stående moment i arbetet. I sköljens avföringslista där patienternas dagliga avföring markeras med ett stort respektive litet a, har exempelvis ett av vår tids kulturs mest privata och intima fält hängt ut till allmän beskådan. I de flesta behandlingssituationer blir den gamles kropp och kroppstillstånd något som "tillhör" vården. Detta är ett faktum som det går att se mycket konkret om vi ägnar oss åt den rent botande och terapeutiska verksamheten. (201)

Magnusson menar emellertid också att kroppen är en människas sista frizon, det sista hon har kvar av sin identitet. Det kan därför te sig logiskt att de intagnas protester fokuseras till den egna kroppen. Att ge uttryck för någon kroppslig malfunction är ett exempel på hur patienten kan upprätthålla omgivningens intresse för den egna personen.

Flera uppsatser spinner vidare på idén om olika vetenskapers och institutioners tillägnande av den mänskliga kroppen och hur detta drabbar individen konkret. Susanne Lundin behandlar frågan om vad som händer när könsaktens intimitet ersätts med medicinsk teknik, när ofrivillig

barnlöshet i det här fallet bemästras med in vitrofertilisering. Lynn Åkesson skriver om samhällets intresse för döda kroppar, inte minst patologernas och rättsmedicinarnas. Betraktade ur deras synvinkel blir kroppen med dess innandöme ett slags text avsedd att läsas, förklaras och förstås. Här när livet ändat blir kroppen ett biografiskt dokument. På obduktionsbordet dekonstrueras kroppen systematiskt. Den förrevisas och det förfall som vi kanske kunde ana på ytan blir nu uppenbart på djupet. En gåta, kanske rent av ett rättsfall, är på väg att lösas. Människans liv, åtminstone dess slutskede, blir bokstavligt talat organiskt avläsbart. Kroppen avslöjar den döde. Precis som vi som är levande.

Om avslöjandets metodik handlar också en av de uppsatser som givit mig störst behållning. Karin Salomonsson skriver om vad som i 1950-talets socialvård benämndes sexualflickan, dvs. en ung kvinna som nyss lämnat barndomen och var på väg in i en sedeslös vuxentillvaro. Salomonsson skildrar en flicka via hennes möte med barnavårdsnämnder och polismyndigheter och läser förhörsprotokollen med närhet och noggrannhet. I förhörsprotokollen ser Salomonsson mallen för det otuktiga i beteendet, en mall uppbyggd kring hur och var människor befann sig i rummet och dess möblemang:

Stretande lår på köksbordet, knäböjande framför dyschatellen, runkande på trappsvalen,

stående nere vid det gamla militärfortet ... (108)

Nivån på kroppsberöringen beskriver i sig ett slags diagram över förseelsernas allvar och skadligheten för flickorna:

Smekningar och kyssar på munnen kan passera, tafsningar på bröstet är oacceptabelt men inte alarmerande, vilket det blir först när underlivet kommer i fokus. Det tycks vara en förmildrande omständighet om mannen endast berör flickorna med fingrarna och inte med könsorganet; om tyg och inte hud gnids mot varann; om mannen avhåller sig från fullt inträngande, om penetrationen går snabbt och inte avslöjar för mycket njutning. (109)

All denna koreografi och scenografi pekar, menar Karin Salomonsson, mot social differentiering och en specifik könskonstruktion. Det är ett särartens scenario uppbyggt kring talet om könet och kroppen. Sexualflickans identitet är i förhörsprotokollen emellertid inte begränsad till könet. Hon är dessutom i största allmänhet olydig, slamsig, dålig i skolan, nonchalant och, givetvis, slarvig.

Vid sidan av begreppspar som normalitet och avvikelse, autenticitet och identitet, återfinns outtalat dikotomin närhet och distans i flera av uppsatserna. Den står förstås att finna i Karin Salomonssons uppsats men också i Charlotte Hagströms om hur män blir fäder i dagens Sverige. Hagström skiljer på att bli pappa och att axla ett faderskap. Pappablivandet är en personlig process som

handlar om att ta sig an en uppgift medan faderskapet snarare är något som bekräftas utåt, mot samhället. Båda aspekterna rymmer en strävan att hävda sin fysiska närvaro, dels vid konceptionen, vilket är av stor vikt för faderskapet, dels vid förlossningen och tiden strax före och efter, vilket kan sägas vara vitalt för pappablivandet.

Med utgångspunkt i Kroppens tid tycks vårt förhållande till den egna kroppen främst kretsa kring medicinska frågor och nedbrytningsprocesser. Den medicinskt kliniska miljön är mer eller mindre närvarande i de flesta uppsatserna. Födandet och åldrandet, begäret och döden har påtagliga medicinska aspekter. Vore det inte för Christer Eldhs uppsats så skulle läsaren lätt kunna låta sig luras av en viss obalans som den här antologin i någon mån kan sägas lida av.

Eldh har sökt sig till arbetslivet och undrar vad som händer med efterfrågan på kroppens förmåga då det forna kroppsarbetet sker med datorstyrda maskiner. På en mekanisk verkstad konstaterar Eldh hur kunskapen hos en äldre arbetare vid sin pelarborr snarare sitter i kroppen än i manualer och instruktioner. Denne arbetare skolades in i sitt yrke som specialist. De yngre arbetskamraterna som sköter de datorstyrda flerfunktionsmaskinerna har i stället krav på generella kunskaper för att kunna göra insatser på flera ställen i produktionen. Skillnaden, menar Eldh, mellan mannen vid pelarborren och de yngre vid flerfunktionsmaskinerna är

att mystiken har flyttats från den arbetande kroppen till den arbetande maskinen.

Kroppens eller maskinens tid? Eldhs uppsats visar hur kroppens tid också kan förstås som kroppens historia i en vidare mening. Varje tid ställer olika sociala och fysiska krav på kroppen. Sedd utifrån arbetets sfär kompliceras kroppens tid betydligt. Vår tid skulle i denna mening också kunna beskrivas som maskinens eller varför inte intellektets tid. I det västerländska samhället har den arbetande människans beroende av sin kropp minskat betydligt till förmån för exempelvis abstrakt tänkande. Dessutom skulle jag nog vilja hävda att idén om kroppens uppgift att förmedla vårt jag riskerar att överdrivas. Man glömmer lätt andra former av medialisering av vårt innersta, exempelvis tal, skrift och vad vi faktiskt gör oavsett kroppens utseende och specifika färdigheter.

Nåja, poängen med den här antologin är ju inte att utesluta andra perspektiv utan att visa några möjligheter i att just fokusera kroppen som uttryck och redskap för vårt sätt att vara i samhället. Det intressanta är hur författarna lyckas vända och vrida på biologiska fakta som födelse, liv, åldrande och död till en läsning om barn, pubertet, medelålder och ålderdom, dvs. till begrepp som knappast är naturgivna utan relaterade till tid, rum och socialt sammanhang, till kulturellt skapande tillstånd och processer.

Lars-Eric Jönsson

*

Flemming Røgilds: *Stemmer i et grænseland. En bro mellem unge invandrere og danskere?* Köpenhamn, Politisk revy, 1995.

En gräns uppfattar vi oftast som avståndsmarkerande och åtskiljande. Ett gränslandskap, däremot, har en radikalt annorlunda funktion. Där erbjuds utrymme för sammanträffanden, för konfrontationer och överenskommelser, mellan skilda världar. Därför är det också dynamiskt, konstruktivt och katalytiskt till sin karaktär. När gränslandskapet är mötesplatsen för människor från olika delar av världen får vi inte enbart skåda kulturkrockar, kontroverser och främlingsfientlighet, utan även nya kulturella gemenskaper och hybrida identitetsuppfattningar. Det är ett sådant landskap som fångat det danske kultursociologen Flemming Røgilds intresse, och som resulterat i boken *Stemmer i et grænseland. En bro mellem unge invandrere og danskere?* Den problematik han vill belysa formuleras inledningsvis som en hypotetisk fråga om det verkligen håller på att byggas en bro, i betydelsen en social

och kulturell gemenskap, mellan unga invandrare och danskar. Och följdriktigt undrar han om det, i så fall, leder till uppkomsten av kvalitativt nya blandkulturer — tendenser som tidigare har konstaterats i multikulturella länder som USA och England. Sättet att angripa problematiken är starkt influerat av Birminghamsskolans etnicitetsforskning och kulturteoretiska resonemang, vars koncept också strukturerar boken i två övergripande ambitioner. Den ena är att i praktiken föreslå ett framställnings-sätt som kan svara mot ett metodologiskt ideal där upp-spaltningen mellan form och innehåll, teori och empiri, inlevelse och tolkning, forskare och studieobjekt överbryggs. Den andra är att pröva, diskutera och vidareutveckla centrala forskningsresultat kring invandrarkultur och kulturmöten.

Det empiriska materialet har han samlat in genom att trava runt i Köpenhamn och göra utstickare till övriga landet för att intervjua unga invandrare, och i mindre omfattning danskar, inom föreningar, på skolor, i blandade ungdomsklubbar, samarbetsprojekt och intresseorganisationer. Samtalen syftar inte till att rekonstruera individuella biografier, i stället kretsar de kring det aktuella förhållandet mellan etnicitet, modernitet och identitet — det tema som håller samman och ramar in analysen.

Sökinstrumentet som driver analysen framåt, den metaforiska bron, har en dubbel innebörd. I sin egenskap av länk

skapar den möjligheter att upp-rätta samband mellan skilda kulturer och deras representanter. Men det säger inget i sig om utgången av det konkreta kulturmötet. Lika väl som att förbinda och sammanföra kulturer med varandra, kan den fungera som en skiljelinje och gränsförstärkare. Men för att den över huvud taget skall kunna uppstå krävs det, enligt författaren, att parterna delar något, att man gör gemensamma eller jämförbara erfarenheter. Och den tydligaste och avgörande erfarenhetsmässiga skiljelinjen går mellan första och andra generationen bland invandrarna. Om det för de invandrade föräldrarna enbart kan handla om ett byte av livsrum, så blir det för barnen oftare en fråga om ett skifte mellan diametralt skilda livsvärldar. Den ständiga pendlingen mellan olika kulturella former under hela socialisationsprocessen placerar ungdomarna i ett mångkulturellt erfarenhetsfält där en kakafoni av idéer, värderingar och praktiker konkurrerar om företrädet. Exiltillvaron förbyts mot en mer självklar delaktighet i den danska offentligheten, en delaktighet som samtidigt initierar och fordrar förhöjd reflexivitet. Ungdomarnas historiskt specifika situation och position ringas in med hjälp av tre epitet: de presenteras som "hermeneutiker", "strategiska förhandlare" och jonglörer.

Positionen mellan två eller flera kulturella former gör ungdomarna till vad Røgilds kallar "erfarenhetens hermeneutiker". Begreppet pekar ur det

dialektiska förhållandet mellan kulturella möten och det moderna livets vitala sätt att uppfatta tillvaron som huvudsaklig förklaring till transformeringen av identitet och uppkomsten av kulturell "kreolisering". I hermeneutisk anda erfar, tolkar, värderar och omprövar de unga båda sfärernas regelverk till egna kombinationer och definitioner av verkligheten för att reducera normativ osäkerhet och testa autonomins gränser.

För att kunna handskas med positionen utvecklas ungdomarna även till "strategiska förhandlare". Önskan att se sig själv som medlem av en speciell grupp eller klass, eller hemmahörande på en viss plats, gör att ungdomarna ifrågasätter såväl den etniska härkomstens och tillhörighetens absoluta och predestinerade karaktär, som värdlandets uttryck för kulturell och nationell homogenitet med tillhörande krav på ovillkorlig anpassning. Dess strävan efter en åtminstone utvidgad suveränitet tvingar dem till förhandlingar med representanter från de olika lägren, om med varandra. Förhandlingarna syftar till att definiera, tydliggöra, ifrågasätta och överskrida de hämmande gränsdragningarna mellan världarna, och bearbetningarna kan alltså ses som strategiernas konkreta uttryck.

Det ungdomarna förhandlar sig till är rätten att "jonglera" med identitetens innebörder. Försöken att legitimera en friare och mer borgerligt definierad position och identifikation betyder inte att de tar

avstånd från de skilda kulturella formerna i den dagliga omgivningen. En mångkulturell identitetskonstruktion, av den typ som idén om kreolisering innefattar, betyder snarare att skillnaderna markeras och diskuteras för att en urvals- och kombinationsprocess skall kunna komma i gång. Processen resulterar i syntetiska kulturella former där självuppfattningen snarast är flytande och flexibel, historiskt föränderlig och anpassbar efter behov och situation. Hur proportionerna mellan de traditionellt bestående och de nya självvalda komponenterna ser ut är inte på förhand givet. Det dikteras till stor del av behovet av omgivningens bifall och erkännande.

I den empiriska delens nitton kapitel, som består av rekonstruerade situationsrapporter, isoleras mångfalden av aspekter som påverkar formandet av identitetsuppfattningar och gemenskapsmönster. Kön, klass, ras, generation, språk och hela spektrat av rumsliga relationer från lokala till translokala och transnationella, tillkommer och komplicerar den grundläggande dialektiken mellan etnicitet, modernitet och identitet. Och det framstår som en viktig forskningsuppgift att ständigt definiera och omdefiniera vilka faktorer som är relevanta i varje specifik situation.

Røgilds' laborerande med en uppsjö av dimensioner, aspekter, nivåer och samband ger en nyanserad och komplicerande bild av relationerna mellan de unga, ett resultat som tillskrivs

hans ambition att ta kultursociologiska diskussioner och rekommendationer kring metod, teori, fältarbete och representation på allvar. Brofrågan är den teoretiska utgångspunkt som, transformerad till vardagsspråk och anpassad till verklighetens komplexitet, strukturerar dialogerna mellan parterna. Intentionen är att skildra analysarbetet som ett gemensamt projekt för forskaren och informanterna. De senare får representera sig själva som tänkande och handlande subjekt, vilket emellanåt tydliggör brister i teoretiskt systematiserade modeller. Dessutom poängteras den viktiga insikten att forskaren delar denna subjektposition. Analyser och beskrivningar av empiriska fenomen är inga neutrala handlingar. De kan också, enligt författaren, bidra till konstruktioner av fiktiva eller uto-piska sådana, under förutsättning att en förtroendefull relation mellan den studerande och de studerade etableras. Den analytiska praktiken opererar då i ett spänningsfält mellan det personliga, det politiska och det teoretiska.

Betoningen av mångfald och komplexitet hör till de metodiska fördelarna. Men samtidigt kan mängden av aspektkombinationer bli något fördunklande och förvirrande. Hans strävan att fånga livets alla faktiska absurditeter och disharmonier lämnar emellanåt intressanta frågeställningar hängande i luften. Fokuseringen på direkt och konkret interaktion leder också till att den betydelse som influenser och

kunskaper, förmedlade på andra sätt än via det personliga mötet, har för de ungas identitet och för kulturella blandformer, blir en fråga som, tyvärr, bara berörs i förbigående. Framställningsformen reser också frågan om vi ändå inte måste tillerkänna forskningen rätten att systematiskt urskilja mönster och generalisera, och förmågan att representera verkligheten på ett respektfullt, nyanserat och trovärdigt sätt. Visst bör vi diskutera och vara medvetna om vår roll och funktion, men lösningen på representations-"problemet" kan knappast vara att producera en så närgången etnografi att läsarens intresse riskerar att svalna under färden. Balansen mellan analytisk redodling och komplexitet, empati och tolkning, förblir en ofrånkomlig och viktig fråga att fundera över.

Men här kontrasteras den långa och omständliga empiriska resan i slutkapitlet mot en mycket stringent teoretisk abstraktion och summering där pusselbitarna smidigt fogas samman. Balansen mellan abstraktionsnivåerna hade förmodligen med fördel kunnat utjämnas och varvas under resans gång till en mer läsarvänlig produkt. Det polyfona idealet kräver ju inte nödvändigtvis att empirin föregår och separeras från teorin i framställningen. Nu får begreppet tjänstgöra som retrospektiva verktyg och fläta samman empiriska fenomen med teoretiska tankegångar och perspektiv.

Bokens förtjänster ligger på ett mer principiellt plan. Dels

är det trots allt forskningens huvuduppgift att testa nya metoder för att nå ny kunskap, och alla förslag måste ses som värdefulla, inte minst de bidrag som låter verklighet och teori revidera och komplicera varandra. Dels definieras och presenteras en "tredje" position inom forskning kring kulturmöten, som betonar vikten av att studera och förstå även modern identitetskonstruktion mot bakgrund av traditionella etniska samband. Författaren anser det därför befogat att definiera förändringarna i förhållningssättet som en övergång från etnisk ambivalens till symbolisk etnicitet, vars innebörd associerar till ett mer totalt brott med traditionen där de etniska markörerna blivit helt frikopplade brickor i en självvald identitetsformering. Själva övergången fångas in med det av antropologen Viktor Turner inspirerade begreppet liminal etnicitet som placerar ungdomarna i ett gränsland där "det förgångna upphävs och framtiden ännu inte börjat". Att det primärt är frågan om en komplementär dialektik, eller symbios, mellan etnisk essentialism och konstruktivism är, vilket jag gärna instämmer i, en viktig nyansering av en del tidigare landvinningar inom ämnesområdet. Något förenklat representeras fältets debatt och forskning av två polära positioner där invandrarna antingen görs till offer för släktens, traditionens, platsens, nationens eller religionens ofrånkomliga snaror, eller utmärks av en närmast utopisk uttolkning av den senmoderna individens full-

ständiga friställning från traditionens barlast och vardagslivets krassa realiteter. Lösningen hämtas från den modernitetsteoretiskt identifierade dubbelblicken på tillvaron som tar fasta på det ambivalenta men samverkande sättet att uppfatta och forma livet.

Som en konklusion föreslår därför Røgilds att de dialoger, identifikations- och gemenskapsformer som uppstår kan betecknas som intermezzokulturer. Begreppet, som lånats av britten Les Back, har en dubbel signifikans. Med betydelsen "tillfälligt mellanspel" eller "episod" uppmärksammas den lösliga och gränsupplösande karaktären. Den andra poängen med begreppet är att det refererar till en icke-determinerad form — "en kropp utan organ" — som uppstår när kulturellt distinkta grupper konfronteras med varandra. Medlemmarna får själva fylla kroppen med relevanta och önskvärda innebörder till en kvalitativt annorlunda och fristående kulturell form, och därför är det som beteckning, enligt författaren, mer precist än begreppet blandkulturer som begränsar resultatet till summan av ingående preciserade kulturella särdrag.

Så med sin synkrona komparation visar Røgilds att det pågår ett visst brobyggande i dagens Danmark. Men även om undersökningens uppläggning framhäver mångfald och komplexitet, så är det inte ett fullkomligt fragmentiserat samhälle som avtecknas. Ungdomarna själva strävar uppenbart efter överensstämmelse mellan

egna och andras ideal och praktik. Och när författaren analyserar denna strävan är han själv också mån om att placera och förklara dem i relation till de mentala, sociala och fysiska landskap där tendenser till nya kulturella former ändå kan skönjas. Därmed bidrar han med ett nyttigt och kreativt ifrågasättande av mekaniska och hävdvunna tolkningar och beskrivningar av hur det hela egentligen går till.

Carina Kullgren

*

Dorte Marie Søndergaard: *Tegnet på kroppen. Køn: Koder og Konstruktioner blandt unge voksne i Akademia*. København, Museum Tusculanums Forlag, Københavns Universitet, 1996.

Redan i de första raderna ställer den danska Dorte Marie Søndergaard de svåra men centrala frågor som hon i sin drygt fyrahundra sidor tjocka bok *Tegnet på kroppen* sedan behandlar: "Hvad er køn egentlig for noget? Er det noget, der er i os eller uden for os eller imellem os? Er det noget stabilt som

ändrer uttryck, eller er det måske snarere udtryk, som stabiliserer os?"

Läsaren konfronteras alldeles i bokens början med två bilder. Den första visar Nancy, en litterär gestalt som är och klär sig som kvinna, men känner sig som man och älskar män som älskar män. Hon är alltså en kvinna som i känsla och begärsriktning skulle kunna liknas vid en homosexuell man. Den andra bilden visar en grupp män i Mexico City; män som har ett eklektiskt förhållande till kön och de föreställningar som kopplas samman med kön, och för vilka sexualitet benämns efter position i den sexuella praktiken, inte efter objektsval. Genom sina "icke självklara" kopplingar relativiserar Nancy och männen det normala och pekar på både sina egna och de traditionella kopplingarna som kulturliga.

De två bilderna låter Søndergaard sedan ackompanjera den framställning som annars framför allt lutar sig emot det material baserat på intervjuer med tjugonio studenter vid Köpenhamns universitet, som hon samlat. Informantvalet förklaras av delsyftet: hur inverkar dagens posttraditionella kultur på förståelsen för, och praktiserandet av kön? Universitetsvärlden med dess unga befolkning antas vara en plats där denna kultur gjort intåg.

I kapitel efter kapitel leds man som läsare genom en mängd teman som alla på olika sätt behandlar de frågor som ställdes inledningsvis. Vad är kön egentligen för något? Dessa teman, som alltså också

används som kapitel i boken, utgör komponenterna i den dekonstruktivistiska analysmodell som studien bygger på. Ordningsföljden — från "tecknet på kroppen", via "begärets riktning", "position i det sexuella mötet", "färdighetsrepertoar", "verksamhetsfält" till slutligen "det fysiska framförandet" och "självet" (och de två sista förstås som intimt sammankopplade) — gör att komponentkedjan i förstone ser ut att beskriva en riktning från något inre och "naturligt", till något yttre och mer "kulturligt", eller från det privata till det mer offentliga. Men vartefter man läser förstår man att rörelsen är en fiktion — en fiktion därför att det privata (det sexuella och kroppsliga) visar sig vara lika konstruerat och relativt som någonsin "färdighetsrepertoaren", och därför att komponenterna visar sig vara svåra att skilja åt; de överlappar varandra och ger varandra betydelse.

Studenterna berättar och vi får möta dem i deras värderingar och tolkningar av sina liv. Citat och återgivning ur intervjuerna blandas upp med Søndergaards egna tolkningar och hennes förklaringar till, och funderingar kring, varför intervjusvaren ser ut som de gör. Vad kan de säga om kön?

Under rubriken "När koden bryts" möter vi Sissel och Niels som talar om sina känslor inför två liknande erfarenheter de gjort. Båda hade varit på dans. Båda hade uppvaktats av en okänd person av motsatta könet genom att personen ifråga gjort fysiska närmanden.

Båda reagerar, men reaktionerna visar sig vara olika. Niels känner dels smicker, dels beundran inför den kvinna som kommit fram till honom på dansgolvet. Sissel känner ilska, rädsla och skuld. Man inser rätt snart att berättelserna säger en hel del. Søndergaards sätt att presentera studenternas funderingar och sedan, utan att slå fast några sanningar, reflektera över dessa, erbjuder en läsning som man inte känner att man måste värja sig emot. Genom att laborera med alternativa händelseförlopp påvisar hon de enorma olikheter som samtidigt utgör och begränsar könets handlingsmöjligheter. Som läsare håller man helt enkelt med, eller är det så att man förleds att hålla med?

Bokens titel, Tegnet på kroppen, är central för det sätt på vilket Søndergaard väljer att betrakta kön. I stället för att tala om genus väljer hon i semiotisk anda att tala om kroppstecken. Människor är maskulint eller feminint markerade och omnämns också på detta vis rakt igenom boken och det blir alldeles tydligt att två kroppar, olika markerade, har radikalt olika möjligheter även i en kultur som utger sig för att vara jämställd.

Detta grepp, att inte arbeta med distinktionen kön/genus, gör att Søndergaard kommer ifrån den annars så vanliga utgångspunkten — att genus är en följd av kön och sexualitet — som många gånger förvirrar debatten. I stället för att det biologiska könet ses som en given grund för den konstruktion som brukar kallas genus,

implicerar teckenbegreppet att det sätt kroppar i dag fokuseras på lika gärna kan förstås som en konsekvens av denna konstruktion. "Tecknet på kroppen" är mer neutralt än "kön" och fungerar främmandegörande för det innehåll vi ofta på ett självklart sätt tillskriver "kön".

Søndergaards inspirationskällor är två. För det första tar hon en utgångspunkt i sitt eget material där det var tydligt att kön som kategori aktivt användes som förklaringsgrund, utan att informanterna kunde enas om denna förklaringsgrunds betydelse och innebörd. Kön visade sig vara en kategori som rymde många olika tolkningsmöjligheter.

Teoretiskt är det framför allt den amerikanska retorik- och litteraturprofessorn Judith Butlers tankar om "materialisering" som kan sägas ligga till grund för talet om kön som kroppstecken. För Butler är genus och kropp oskiljaktiga, och den diskursiva markering benämmandet av "pojke" eller "flicka" är, konstituerar, materialiserar, den fysiska kroppen. För Søndergaards resonemang innebär detta att kroppstecknen och deras betydelseinnehåll måste förstås som samtidiga och ömsesidigt påverkande.

Hur handskas då moderna aktörer med kön? Håller kategorin på att upplösas eller änd-

ras, eller kan man ana en återgång till gamla könskoder? Som ett svar på sina inledande frågor föreslår Søndergaard att kön i den posttraditionella kultur studenterna lever i bör förstås som ett fenomen som är stabilt *och* ändrar uttryck *och* är ett uttryck som stabiliserar oss, och det verkar såväl inom som utom och mellan oss. Inom oss därför att könstillhörigheten integreras i vår uppfattning om oss själva som individer och utom oss, därför att vi dagligen konfronteras med andra bilder och förebilder om vad kön kan vara. Men kanske är det främst mellan oss som kön spelar roll, eftersom konstruktionen har som uppgift att fungera socialt ordningsskapande och eftersom de konstruktioner kroppstecknens innehåll är alltid är ömsesidigt konstituerande och alltid existerar i relation till varandra.

Genom att arbeta med olika nivåer, en empirinära, en nivå för konkreta koder och en metanivå, visar Søndergaard hur rörelsen går åt båda håll; något upplöses och något åter-samlas i en ny ordning. Man kan ana en större acceptans vad gäller de kulturellt begripliga beteendena på en övergripande metanivå där valmöjligheterna ständigt ökar. Men samtidigt lever normerna kvar om än under upplösning, och på en konkret nivå ser man, enligt

Søndergaard, hur metakoderna ändå utgör en grund på vilken vi konstruerar våra "unika" uttryck och till vilken vi alltid relaterar i våra tolkningar av den. I universitetsvärldens kultur är metakodernas gränser dessutom tillåtande; det icke kulturellt begripliga underordnas snarare än exkluderas.

Dorte Marie Søndergaard vill inte tala om hur det *är*, utan hellre ge en "vinkling på social verklighet i bevægelse", som det är upp till läsaren att använda och vidareutveckla. Tegnet på kroppen inspirerar och de flerfaldiga citaten och många gånger personliga och intima berättelserna gör läsningen intressant. Det teoretiska anslaget är spännande, även om Søndergaard begränsar de explicita resonemangen till de inledande kapitlen, för att sedan enbart låta texten implicit genomsyras av dem.

Medan Judith Butler framför allt gör textanalyser väljer Søndergaard att analysera människors berättelser. Vad jag när jag är färdig med boken kanske längtar efter, och som Søndergaard också föreslår som en väg vidare, är ett mer ingående och empirinära studium som fokuserar och följer människor i deras vardag. Utan tvekan blir man sugen på att få en inblick i hur kön levs och erfarenheter görs. Varje dag.

Anna Sofia Lundgren